

KRÚDY GYULA

1878 — 1933

„Hírlapírónak szöktem el a szülei háztól, vidéki színésznőbe bolondultam, boldog voltam, művész voltam, ittam, mulattam, szerettem, nem is tudom, hogy mi történt velem?” — írta önéletrajzában.

A nemesi származású Krúdy-család testőröket, katonatiszteket, szabadsághősöket adott a hazának; de a XIX. század végén már csak vidéki földesurak viselték e nevet. Krúdy Gyula nem követte rokonainak életútját; fiatalon a vidéki újságírást választotta, majd a millennium évében Pestre került. Hamarosan népszerű és elismert íróként tartotta számon az irodalmi közvélemény, a közönség. Ifjúkori írásai még Jókai és Mikszáth hatását mutatják — mindkettőjüket becsülte, szerette, Jókairól könyvet is írt az ifjúságnak —; későbbi művei azonban már különleges világát, sajátos hangját, egyéni szemléletét tárják az olvasó elé.

Regényeiben és elbeszéléseiben megelevenedik a nyírségi táj, a felvidéki városok ódon romantikája, a hulló-bomló dzsentrí élet minden álma és nyomorúsága, Budapest kavargó, forgatagos mindennapjai, szoknyavadász fiatalemberek, szépbokájú, férfibolondító asszonyok, irodalmi kávéházak, nagy kártyacsaták, lóversenyek, józsefvárosi kiskocsmák, gőzfürdők, gellérthegyi sétaútak, margitszigeti bolyongások, városligeti kalandok elködlő világa. Krúdy a nagy menekülők közé tartozik — a sivár és kisszerű valóságból ködlovagok és messzi tájak varázslatába utazik, és távoli útjaira maga mellé ve-

szi kísérőnek az elandalodott, elbájolt olvasót. Szindbád a legkedvesebb regény — és elbeszélés-hőse, a hajós, aki az örök asszonyt kergeti, a boldogság kék madarát; de nem távoli tengereken, nem is Kelet színpompás tájain, hanem leginkább itt, közöttünk — arrafelé, ahol Krúdy, a költő járt, podolini régi házakban, Pest-Buda tűnő világában, Óbudán és a Vizivárosban, a Király utcán és a Gellérthegy promenádjain. Mert Szindbád Krúdy vágyainak és életformájának kivételése, akárcsak Rezeda Kázmér, a szegény-szerelmes poéta, az asszonyok és finom ételek, izgalmas rulettpartik és a kékszalagért versengő nagyurak s lovak körül keringő kóbor költő. S ha e ködlovagok imbolgó lépteit nyomon követjük, ha Krúdyval tartunk ismeretlenbe vezető útjain, nemcsak a varázslatos és megejtő táj merül fel a semmiből, nemcsak e külön figurák sokasága: — bennük s mellettük, az impreszionisztikus képekből, abból a sok-sok apró mozzanatból, melyet Krúdy korának Magyarországaról tudott, halhatatlan mű áll össze: egy világ s egy emberi magatartás képe.

Krúdy Gyula sajátos realizmusáról, művészetének jellegéről s igazságáról sokat írtak, vitatkoztak már. Hiszen ez a különös hangú író, aki nem írt a társadalom alapvető kérdéseiről a feszülő ellentétekről, gazdagok s szegények összecsapásáról, s aki csupán az 1918—19-es forradalmak idején érezte szükségesnek, hogy közvetlenül szóljon bele a történelem folyamatába, ez a lírikus alkatú prózaíró mégis realista művész volt. Rákóczi szabadságharcát, Kossuth forradalmát azért idézte, hogy a semmibe tűnő, mind erkölcstelenebb s üresebb dzsentrí szatírába illő alakja fölött ítélkezzék: a tegnapi s a mai

*Pest és Buda alakuló-változó világának egyes fázi-
sai a történelem sodrában tárulnak fel az ő műveil-
ben; s amikor Késmárk, Lócse és Podolin báját-vará-
zsát, a nyírségi udvarházak oblomovi mozdulatlan-
ságát eleveníti meg, nosztalgia és irónia egyszerre
cseng a hangjában.*

*A legpoetikusabb magyar prózaíró. Nemcsak stílu-
sának zenéje miatt. Hőseit az a költészet lengi
körül, az a múltat és jövőt egybemosó szemlé-
let, amely épp a világirodalom legmodernebb művé-
szeinek értéke, írói „újítása”. Krúdy költészetének
titka az a gordonkahang, tegnapiak és mának, gro-
teszkek és reálisnak, varázslatosnak és köznap-
nak, reménytelenségnek és ábrándosságnak az a kü-
lönös és mindig hiteles összecsengése, melyet halála
után oly sokan utánoztak is. Az élet érzéki örö-
meinek és megfeythetetlen szomorúságainak, saját-
os bánatoknak és nagy reménykedéseknek hang-
lata teszi felejtethetlenné írásait.*

*Sokat írt. Ha kártyán, lóversenyen veszített, leült
egy kávéház vagy klub sarkába, s gyöngybetűkkel
formálta felejtethetlenné az elcsapott zsokek, köny-
nyű kis nőcskék, katonatisztekkel megverekedő
hírlapírók, lovarnők, temetkezési vállalkozók, fel-
vidéki várurak, pohos polgárok, kis tót paraszt-
lányok, hajdani nemesek és mai kocsmárosok ka-
landjait. Vannak szerencsés Krúdy-rajongók, akik
százhusz-százharminc kötetét — csupa első kiadást
— mondhatják a magukénak. (Műveinek gyűjte-
nyes kiadását néhány esztendővel ezelőtt kezdte
meg a Magvető s a Szépirodalmi Könyvkiadó;
életének s művészetének feltárása, értékelése s igazi
népszerűsége csak elkezdődött még.) Csupán talá-
lomra sorolhatjuk fel legjelentősebb regényeit:*

A vörös postakocsi, Hét bagoly, Boldogult úrfikoromban, Asszonyságok díja, Rezeda Kázmér szép élete, Nagy kópé, Az útitárs, Napraforgó, Francia kastély, Három király, N.N., Bukfenc. *Talán legfontosabb elbeszéléskötetei:* Tótágas, Szindbád, A víg ember bús meséi, Púder, Az élet álom, Dudorászi.

A podolini kísértet című regényét — mint maga jegyzi meg a könyv zárómondatában — 1900-ban írta; csak 1906 januárjában jelent meg, folytatásokban, az Ország hasábjain, majd még ugyanabban az esztendőben könyvalakban is. Rendkívüli népszerűségét bizonyítja, hogy már 1907-ben második kiadásban fogyott el. — A város, melynek sajátos levegője Wart Erzsébet és Prihoda Ancsurka, Kavaczký György és Riminszky Kázmér, meg az öreg, vak trombitás sorsát meghatározza, a felvidéki kisváros nagy szerepet játszott Krúdy Gyula életében s művében. Három esztendőt töltött gyermekkorában a szepességi városban. Így is kezdi a regény „előszó-féléjét”: „Sok esztendővel ezelőtt egy felsővidéki kis szepességi városnak voltam a lakosa...” S jellemzi Podolint: „A zálogban töltött száz évek úgy múltak el a városka fölött, mintha valami dermedt álomban töltötték volna... Ugyanabban a középkori, ódon állapotban van Mária Terézia idejében, mint amikor Zsigmond zálogba vetette.” S tegyük hozzá: amikor a század legvégén Krúdy Podolinba érkezik Nyiregyházáról, az alföldi mezőváros után csaknem olyannak találja „a Szepesség ékszerét”, mint amilyennek a XVIII. század földesurai, katonái s a városba be-belátogató parasztjai tapasztalhatták. Megállt az idő: a parasztok éppolyan szegények és nyomorultak, mint háromszáz esztendővel ezelőtt, a polgár éppoly

műveletlen és mohó, mint amikor Mária Terézia visszaváltotta az elzálogosított városokat, a földesúr éppoly teljhatalmú, éppoly különc. Ez a furcsa romantika, a Podolinban látszólag alig múltó idő varázsa ragadja meg a fiatal Krúdyt; gyakran visszatér majd ehhez a témához, több regényében s még több elbeszélésében jelenik meg a szépnevű szepességi kisváros: Podolin, a podolini takácsné s a podolini kísértet, a „görbe ország” szegényei s a kastélyok, polgári házak urai.

Amikor A podolini kísértetet írta, még hatott rá elődeinek művészete és szemlélete: Wart Erzsébet különös története bizonyára nem születik meg Jókai és főként Mikszáth mesevilága és romantikát-realizmust egységbe olvasztani kívánó művészete nélkül. Hiszen Wart Erzsébet, a hajdan óráslány, majd műlovarnő, később férfiruhába öltözött várúrnő, végül pedig eleveneket büntető-jutalmazó kísértet alakja Jókai romantikáját idézi: Kavaczký és Riminszky pedig nem is olyan távoli rokona Mikszáth különönc várúrainak és polgárainak, Don Quijote-i figuráinak. De a hangulat, mely ott uralkodik körülöttük, s bennük is, Krúdy műveinek atmoszférája: — a felvidéki kisvárosok költői világa bomlik ki a kalandos-fantasztikus cselekmény során: s az az ábrázolási mód is „az élet álom” költőjének eljövendő varázsát sejteti, amellyel a regény többi színterét, Heidelbergát és Nizsder várát megeleveníti. A podolini kísértet, mely Krúdy ifjúkori regényei közül talán a legszebb és legmaradandóbb, első-sorban nem a hatásokat mutatja: ebben a könyvében már igazi és egyéni hangja jelentkezik. Ezért oly népszerű; ezért halhatatlan.

R é z P á l